

**IRAK'TAKİ GRUPLAR
İÇERİSİNDEKİ AYRILIKLARI
ARAŞTIRMA SERİSİ-1**

**SÜNNİ ARAPLARIN
SİYASAL KRİZİ**

MUHANAD SELOOM

**IRAK'TAKİ GRUPLAR
İÇERİSİNDEKİ AYRILIKLARI
ARAŞTIRMA SERİSİ-1**

**SÜNNİ ARAPLARIN
SİYASAL KRİZİ**

MUHANAD SELOOM

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müellif(ler)ine aittir.

Telif hakkı © 2017, Al Sharq Forum

Her hakkı saklıdır.

Tasarım: Jawad Abazeed

Türkiye’de basılmıştır.

Bu yayının tüm hakları Al Sharq Forum’a aittir. Al Sharq Forum’un izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Adres: Yenibosna Merkez Mahallesi, 29 Ekim Caddesi.

İstanbul Vizyon Park A1 Blok, Kat:6 No.:52 34197

Bahçelievler / İstanbul / Türkiye.

Telefon: +902126031815

Faks: +902126031665

E-posta: info@sharqforum.org

İçindekiler

Özet	4
Giriş	5
Sünni Siyasi Ayrışması	6
Irak'ta Siyasi Uzlaşma	8
Iraklı Sünnilerin Geleceği	10
Referanslar	12
Yazar Hakkında	14
Al Sharq Forum Hakkında	14

Özet: ABD dışışleri yetkilileri, 2003 yılında Irak'ın işgal edilmesinden bu yana Iraklı Sünni Arapların, Şiilerin aksine kendilerini temsil edecek liderlere sahip olmadıklarını sıklıkla gözlemlediler. Nitekim Irak'taki neredeyse tüm Şii Araplar, Irak'ın en yüksek Şii dini otoritesi olarak kabul edilen Ayetullah Ali el-Sistani'nin çağrılarına kulak verir ki Sistani, ABD öncülüğündeki işgal kuvvetlerine karşı Şiilerin bir silahlı isyana kalkışmasını önleme hususunda hayati bir rol oynamıştı. Öte yandan Sistani, Irak'taki yeni demokratik siyasi süreci de desteklemişti. Buna karşılık Sünni Araplar iki kampa bölünmüş durumdaydı: Irak'ta Saddam sonrası dönemi yeniden inşa etmeye yardım etmek için Koalisyon ile birlikte çalışanlar ve yeni siyasi sürecin karşısında olanlardan oluşuyordu bu iki kamp. Bu makale, Sünni Araplar arasındaki bu tarz bölünmelerin Irak'ın istikrarı üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğunu öne sürmektedir. Bu makalede, yakın zamanda iktidar partileri tarafından ilan edilen ve Irak'taki Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu (UNAMI) tarafından da benimsenen “Tarihi Uzlaşma” adı verilen siyasal uzlaşma bağlamında bir analiz yapılacaktır. Bu makalede önerilen ise, “Tarihi Uzlaşma” taslağını hazırlayanlar tarafından Sünni gruplar arasındaki ayrımların dikkate alınması gerektiğidir.

Giriş

Analistler ve yorumcular, Irak'ın sadece askeri zaferlerle istikrara kavuşamayacağını öne sürüyorlar. Nitekim kalıcı bir barışı tesis etmek için Irak'ın siyasi bir çözüme ihtiyacı var ^[1]. Çünkü Sünni Arapların Irak'taki yeni siyasi sürece entegrasyonu istenilen seviyeye ulaşamadı ^[2]. Sünni Arapları Irak'taki yeni demokratik siyasi sisteme yeniden entegre etmek için öncelikle onların problemlerini gözlemlemek gerekiyor. Aralık 2016'da, Amman/Ürdün'de gerçekleşen ve Irak'ta "Tarihi Uzlaşma" (söz konusu taslağın tam metnini aşağıda bulabilirsiniz) olarak da anılan yeni siyasi uzlaşma girişimine öncülük eden Irak Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu (UNAMI) yetkilileri ile söz konusu uzlaşma girişimine dair fikirlerini almak için görüştüm. Hem UNAMI'nin hem de Irak hükümetinin, Irak'taki Sünni Arapları kimin temsil ettiğini tanımlamak için nasıl bir uğraş içerisinde olduğunu bu görüşmede anladım. Kabul edilmelidir ki, Irak'taki Sünni Arap toplumunu kimin temsil edeceği meselesi, birçok karmaşık soru içeriyor fakat bu sorular bir anlamda pandoranın kutusunu da açıyor : Bağdat'ta bir hükümet kurulduğundan bu yana hükümet zaten tüm Irak vatandaşlarının temsilcisi değil miydi? Parlamentonun Sünni Arap üyeleri ve Irak hükümetindeki kıdemli Sünni yetkililer, Irak'taki Sünni toplumun temsilcileri değil mi? Siyasi uzlaşmanın kısa ve uzun vadeli hedefleri nelerdir? Bu sorulara verilecek cevaplar, Irak'ta herhangi bir siyasi uzlaşmanın başarılı olabilmesi için hayati bir önem taşıyor.

Bugün Irak'taki Sünni Arapların karşı karşıya olduğu başlıca problemler nelerdir? Vakti zamanında Irak'ın eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık el Haşimi'ye sorduğum soruydu bu. Cevabı ise şöyledi: "Sünniler bölünmüş durumda. Onların bölünmesi, Irak'ın istikrarı için yıkıcı sonuçlara gebe. Bu anlamda rakipleri olan Şii siyasi gruplara benzer bir şekilde onların da birlik olmalarını sağlayacak bir devlete ihtiyaçları var. Örneğin İran, şayet Şii siyasi gruplar

arasındaki husumetleri kontrol altına almada başarılı olmasaydı Şii siyasi partileri ve dini grupları da beraber hareket edemez, birlik olamazdı." (Haşimi, 2016)^[3]. Haşimi'nin Sünnilerin başlıca problemlerinden biri olan bu duruma dair tespiti, Irak'taki neredeyse tüm diğer Sünni politikacılar tarafından da paylaşıyor. Nitekim Dr. Rafi'al-Issawi'nin yakınlarında verdiği bir röportajda, "Sünnilerin, birbirine rakip Sünni grupların retoriğini belli bir ahenkte tutabilecek ve kendilerini destekleyecek bir devlete ihtiyaçları var." demesi de benzer düşüncelerin başkaca çevreler tarafından paylaşıldığını göstermektedir (Issawi, 2016)^[4]. Şöyle ki esas vurgu, yeterince güçlü bir sponsor devletin, birbirine rakip Sünni grupların tek bir cephede yer alabilmesine yardımcı olacağı yönündedir. Irak Müslüman Alimler Birliği (AMSI) de bu görüşü paylaşıyor ^[5]. AMSI'nin Genel Sekreteri Muthana al-Dhari, yakın bir tarihte bana, Sünnilerin tek bir siyasi oluşum altında organize olmalarına yardımcı olacak derecede yeterli bölgesel desteğe sahip olmadıklarını söyledi. Sünnilerin sadece ABD değil, komşu Arap ülkeleri tarafından da umursanmadığını öne sürdü. Öte yandan, Ninova'nın eski Valisi Atheel el-Nuceyfi de "sponsor bir devletin desteğinden mahrum olan Iraklı Sünni Arapları tek bir şemsiye altında birleştirmenin çok zor olduğunu, Sünnilerin ideolojik olarak ayrılmış olduğunu ve bu durumun, çoğunluğu Büyük Ayetullah Sistani'yi 'merci (dini otorite)' olarak kabul eden Şii'lerde daha az görülen bir durum olduğunu" öne sürdü (al-Nuceyfi 2016)^[6]. Irak'taki Sünni Arap elitlerinin Sünniler arasındaki bu temel ayrışmayı neredeyse İran'ın Irak'taki Sünniler için teşkil ettiği düşünülen tehdide eş bir şekilde varoluşsal bir problem olarak gördüklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

Sünniler arasındaki söz konusu ayrışmada iki temel kamp var: 2003 yılında ABD öncülüğündeki koalisyonun Irak'ı işgal etmesinden sonraki siyasi sürece katılanlar (katılım yanlısı grup) ve bu sürece katılmayı

Irak'taki Sünni Arap elitlerinin Sünniler arasındaki bu temel ayrışmayı neredeyse İran'ın Irak'taki Sünniler için teşkil ettiği düşünülen tehdide eş bir şekilde varoluşsal bir problem olarak gördüklerini söylemek yanlış olmayacaktır

reddedenler (reddiyeci grup). Katılım yanlısı Sünniler reddiyecileri, mevcut siyasi sürecin temel parametrelerini ortaya koyan 2003 sonrası yeni Irak Anayasası'nın ilk oylamasına Sünnilerin katılım göstermesini engellemekle suçluyorlar. Reddiyeciler ise katılım yanlılarını, işgalciler ve iş birlikçiler tarafından dayatılan adaletsiz bir Irak Anayasası'nı onaylamakla suçluyorlar^[7]. Katılım yanlıları ve reddiyeciler arasındaki bu çatışma, Sünni Arap toplulukları arasındaki ayrılığı telkin eden aşırılık yanlısı grupların da ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Nitekim işgal sonrası tesis edilen Geçici Koalisyon Yönetimi (CPA) tarafından alınan bir dizi hesapsız karar, aşırılık yanlılarının yeni siyasi sürecin esas amacının Iraklı Sünni Arapları aşağılamak olduğu şeklindeki anlatıları yaymalarına yardımcı oldu. CPA'nın eski başkanı Paul Bremer tarafından alınan ve görece oldukça kötü bir şöhrete sahip olan Irak Ordusu'nu ve diğer güvenlik hizmetlerini dağıtma kararı ise bu durumu tetikleyen bir başka faktördü. Bu kararı meşhur Baassızlaştırma Yasası takip etti ki bu münhasıran Sünni Araplara da uygulandı. Sünni gruplar bu kararları, artık Sünnilerin iktidarda olmadığına ve hatta Irak'ın yeni siyasi yapısında Sünnilerin yeri olmadığına dair net bir mesaj olarak okuyordu. Zira Sünniler, CPA'nın 2003 sonrası aldığı kararları Şii ve Kürt yanlısı, bilinçli bir şekilde Sünni Arapları marjinalleştiren kararlar olarak görmekteydi^[8]. Hülasa; 2003 işgalinden sonra Irak'ın siyasi atmosferi, Sünni militanların isyanına uygun bir zemin hazırladı.

Her ne kadar Sünni siyasi elitler, Sünniler arasındaki ayrışmanın aşırılık yanlısı grupların yükselişine zemin hazırladığını düşünseler de aşırılık yanlısı grupların Sünni

bölgelerdeki yükselişinin arkasındaki asıl sebebin Irak hükümeti'nin mezhepçi bir halet-i ruhiye ile marjinalleştirme politikaları izlemesi olduğu düşünülmektedir. 2003 işgali sonrası Yönetim Konseyi etno-mezhepsel sınırlara göre biçimlendi: Şiiler, Kürtler, Sünniler ve diğer azınlık grupları. Geçici Koalisyon Yönetimi, Yönetim Konseyi'ndeki koltukları, Şiilerin Irak'ta başat çoğunluk oldukları zannına dayanarak paylaştırdı^[9]. Hem katılım yanlısı hem de reddiyeci Sünni liderler, Yönetim Konseyi'ndeki koltukların "ABD'nin empoze ettiği şekilde" etno-mezhepsel bir motivasyonla dağıtılmasının, Sünnilerin ABD tarafından bilinçli bir şekilde marjinalleştirilmesinin en net örneği olduğuna inandılar. Bu durum ise, hem katılım yanlılarının hem de reddiyecilerin, ABD hükümetinin Irak'ta Sünnilerin marjinalleştirilmesinde parmağı olduğu izlenimine sahip olduklarını göstermekteydi^[10]. Eğer katılım yanlıları ve reddiyeciler, 2003 işgali sonrasında politik olarak marjinalleştirdikleri hususunda birbiriyle örtüşen düşüncelere sahiplerse neden ayrılmış durumdalar? Siyasal anlamda birleşmelerini imkânsız kılan nedir? Sünnilerin birbirleri arasındaki ayrışmaların arka planında birçok sebep var. Bunlar arasındaki en temel iki sebep, sponsor bir devletin olmaması ile liderlik için yaşanan husumetlerdir.

Her ne kadar Sünni siyasi elitler, Sünniler arasındaki ayrışmanın aşırılık yanlısı grupların yükselişine zemin hazırladığını düşünseler de aşırılık yanlısı grupların Sünni bölgelerdeki yükselişinin arkasındaki asıl sebebin Irak hükümeti'nin mezhepçi bir halet-i ruhiye ile marjinalleştirme politikaları izlemesi olduğu düşünülmektedir

Sünni Siyasi Ayrışması

Sünniler arasındaki ayrışma, 2003 işgaliyle başlayan yeni bir durum değil. Bu ayrışma, Irak toplumunun kabileci, ideolojik ve etno-

mezhepsel tarihi dokusunda yatan derin köklere dek uzanır. Bu ayrışmalar; İslamcı, kabileci ve seküler grupların menfaatlerinin çatıştığı siyasi arenada daha görünür hale geldi. CPA'nin oluşturduğu Yönetim Konseyi, Irak'ta yeni siyasi yapıyı inşa etmek konusunda işgal güçleriyle iş birliği yapmayı kabul eden seküler, kabileci ve İslamcı Sünni figürleri içeriyordu. Daha yüksek bir ahlaki, dini ve milliyetçi zemini tercih edenler ise "işgalciler" ile iş birliğine gitmeyi reddettiler. Reddiyeciler olarak anılan bu grup, yalnızca siyasi sürece katılmayı reddetmedi, aynı zamanda katılım yanlılarını "hainler" ve "kafirler" olarak niteleyerek de şeytanlaştırdı ^[11]. Sünni Arap kabilelerinin ayrıştığı ve binlerce güvenlik görevlisinin işsiz kaldığı böyle bir atmosferde silahlı bir isyanın patlak vermesi ve aşırılık yanlısı grupların örgütlenmesi için oldukça müsait bir zemin vardı.

Irak: Eyaletler ve Bölgeler ^[12]

İşgale nasıl tepki gösterilmesi gerektiğine ve yeni siyasi sürece katılım gösterilip gösterilmeyeceğine dair anlaşmazlık, Irak'ta Sünnilerin aniden iktidarı kaybetmesiyle sonuçlanınca Sünni gruplar arasındaki mevcut ayrışmalar daha da derinleşti. Irak'ın ABD öncülüğündeki işgali resmi olarak sona erdi ancak Irak'taki Sünni Araplar bugün hâlâ ayrılmış durumda ve içinde bulundukları durum için her bir grup bir diğerini suçluyor.

2012'de hem Sünni Arap reddiyeciler hem de katılım yanlıları; Anbar, Selahaddin ve Ninova eyaletlerindeki protesto kamplarını kullanarak Irak hükümetinin mezhepçi politikalarına, Sünni Araplara karşı yapılan ayrımcılığa ve dönemin başbakanı Nuri el Maliki'nin iktidarı istismar etmesine karşı kitlesel protestolar düzenlediler. Barışçıl protestolar, Haziran 2014'e kadar neredeyse iki yıl boyunca sürdü. Fakat Irak hükümeti, protestocuların taleplerine cevap vermedi. Bunun yerine Maliki, güvenlik kuvvetlerine Ninova, Selahaddin ve Anbar'daki protesto kamplarına saldırı emri verdi ve yüzlerce Sünni Arap sivil öldürüldü ^[13]. Sünni bölgelerde tırmanan öfke, Irak'ta sözde Irak ve Şam İslam Devleti'nin kan tazelemesine yol açtı.

İŞİD'in Sünni çoğunluğa sahip bölgelerdeki yükselişi, Sünni topluluklar açısından da yıkıcı sonuçlar doğurdu. Şu ana kadar geçen iki yılı aşkın sürede milyonlarca Sünni sivil yerleşimci yerinden edildi ve milyonlarcası da İŞİD'in kontrolü altında yaşıyor. Dahası İŞİD'in yükselişi, şimdilerde Irak hükümeti tarafından kendilerine "Haşdi Şabi / Popular Mobilization Units (PMU)" adıyla resmi statü verilen ^[14] mezhepçi Şii militanların yeniden canlanışının sinyalini verdi. 2005-2007 mezhepçi şiddet döneminde Sünnileri hedef alan mezhepçi ölüm timleri şimdilerde yasal bir kılıfa sahipler ^[15].

Irak, İŞİD tarafından 2014'ten beri işgal edilmiş olan şehirlerin kontrolünü yeniden kazanmak için hâlâ mücadele veriyor, özellikle de Ninova Eyaleti'nin başkenti Musul için. Bölgesel ve uluslararası boyutlarıyla, İŞİD'e karşı mücadelenin birçok paydaşı var. Musul, Irak'ın en büyük ikinci şehri ve sadece Irak için değil, Türkiye ve İran için de büyük bir jeopolitik öneme sahip ^[16]. İŞİD'in yenilgisi kaçınılmaz ancak Irak'ın yeni bir siyasi formüle ihtiyacı var. Irak hükümeti, Irak'taki BM ofisiyle iş birliği halinde ve öne çıkan Sünni

politikacıların yardımıyla “Tarihi Uzlaşma” adı verilen bir ulusal uzlaşma belgesi hazırladı. Uzlaşma metni henüz yayımlanmadı. Fakat ilk taslağın esas noktaları medya organları tarafından sızdırıldı^[17]. Bu durum, söz konusu metni tüm Irak'ta hem medyanın hem de siyasi tartışmaların odağı haline getirdi^[18].

Irak'ta Siyasi Uzlaşma

Irak'ta Sünni Arapların siyasal haklarının elinden alınması durumu, 2004'ten itibaren hem ABD'li hem de Iraklı yetkililer tarafından tespit edildi^[19]. Öte yandan, Sünnilerin huzursuzluğu ya iktidarın kaybedilmesi ile doğan bir Sünni öfkesi ya da hükümetten düşürüldükten sonra Irak'ı istikrarsızlaştırmaya teşebbüs eden yeni Baasçı girişimler olarak yorumlandı^[20]. 2003 sonrası Irak'taki silahlı ve aşırılık yanlısı şiddet eylemleri, Sünni Arapların gerçekte olan ve olması beklenen hak mahrumiyetlerini kavramayı analistler için zorlaştırdı.

ABD hükümeti 2005'ten bu yana, Iraklı Sünni Arapların Irak'taki yeni demokratik süreç ile entegrasyonunayardımcı olacak programların başlatılmasına ön ayak oldu^[21]. Ancak bu ve buna benzer uzlaşma girişimleri Sünnilerin hak mahrumiyetlerinin esasında iktidarını kaybetmiş olmalarından kaynaklandığını varsaydı. Bu duruma çözüm bulmak için hem ABD hem de Irak hükümeti, Irak Ordusu'na adil katılımı hedefleyen terörle mücadele yasası kapsamında tutuklu bulunan binlerce ismin serbest bırakılmasının yanı sıra Baassızlaştırma Yasasının (Tam metin için^[22]) yeniden gözden geçirilmesi gibi Sünnilerin sıkıntılarını çözmeye yönelik birkaç başarısız girişimde bulundu.

Irak hükümeti, Iraklı Sünni Arapların sıkıntılarını çözmeyi hedefleyen bir uzlaşma projesi hazırlanması için Nisan 2016'da ABD hükümeti ve UNAMI tarafından teşvik edildi ve bu anlamda birçok Iraklı politikacı görevlendirildi^[23]. Anlaşılan o ki, uzlaşma belgesi 2012-2014 yılları arasında gerçekleşen

kitlesel protestolarda yer alan Sünni Arapların temel taleplerini dikkate almıştı^[24]. Bu talepler; genel affı^[25], kötü bir şöhrete sahip terörle mücadele yasası uyarınca tutuklu bulunan kadın Sünni mahkumların serbest bırakılmasını, Sünnilerin orduya ve güvenlik birimlerine adil bir şekilde katılımını ve yönetim erkinin eyalet düzeyine intikalini içeriyordu. Tarihi uzlaşma girişimi hâlihazırda hem Şii hem de Sünni gruplar tarafından gözden geçiriliyor. Bunların yanı sıra siyasi uzlaşma sürecinin, IŞİD'in Musul'dan çıkarılmasından sonra ivme kazanması bekleniyor. Nitekim tarihi uzlaşmanın esas hedefi, IŞİD gibi aşırılık yanlısı grupların geri dönüşünü engellemek için Irak'ta siyasi anlamda istikrarın sağlanmasıdır.

Irak hükümeti, sadece katılım yanlılarıyla uzlaşmaya çalışırsa siyasi uzlaşma umduğu hedeflere ulaşamaz. İkincisi, siyasi uzlaşmanın taraflarının sözlerini tuttuğundan emin olmak için iyi tanımlanmış bir hesap verilebilirlik mekanizması geliştirilmelidir.

IŞİD'in yükselişi, Irak'ın toplumsal ve siyasi manzarasını geri dönülmez bir biçimde değiştirdi. Merkezi hükümetin egemenliğinin Irak'ın üçte birinden fazla bir bölgede kısmen çökmesi, Şii militanların tekrar yükselişi, Kürtlerin alanlarını Ninova ve Kerkük eyaletlerine doğru genişletmesi ve Sünnilerin çoğunlukta olduğu bölgelerde yaşanan yıkım, yeni bir statükoyu ortaya çıkardı. Bir taraftan Kürdistan Bölgesel Yönetimi (KRG), Irak'tan barışçıl bir biçimde ayrılmak için Bağdat ile müzakereler başlatmaya dair niyetini ortaya koydu^[26]. Diğer taraftan Sünni Araplar, demografik olarak Sünni çoğunluğa sahip eyaletlere daha fazla yönetim erki verilmesini talep ediyordu^[27]. Sünni Arapların, bu eyaletler ile kaynaklarını yönetme ve Bağdat'taki merkezi hükümetle dengeli ilişkiler sürdürme kapasitesine sahip olup olmadıkları tartışmalı bir konudur.

Dahası Irak'ın siyasi sistemi, merkezi olmayan yönetim birimleri için henüz yeterince olgunlaşmamış olabilir. Irak'ın kuzeyindeki yarı otonom Kürt bölgesi ile Bağdat'taki merkezi hükümet arasındaki ilişki, 2003'ten beri hiçbir zaman şeffaf olmadı ^[28]. Bu çarpık ilişki; kaynaklar, finans, tartışmalı bölgeler ve egemenlik ile ilişkili meselelere hitap edecek siyasi olgunluğun ve anayasal araçların eksik olduğunun bir örneğidir.

Irak'taki herhangi bir siyasi uzlaşmanın başarıya ulaşması için yerine getirilmesi gereken üç koşul var: Birincisi, ilgili Sünni paydaşlar söz konusu süreçlere dâhil edilmelidir. Irak hükümeti hâlihazırda oldukça geniş bir yelpazede muhalif figür ve güç odaklarını aşırıcılık ve Baasscılık ile suçlayarak dışlamaya devam ediyor. Dışlananlar da Irak hükümetini ayrımcılıkla ve idari ve yargı sistemlerini suistimal etmekle suçluyor. Eğer Irak hükümeti, sadece katılım yanlılarıyla uzlaşmaya çalışırsa siyasi uzlaşma umduğu hedeflere ulaşamaz. İkincisi, siyasi uzlaşmanın taraflarının sözlerini tuttuğundan emin olmak için iyi tanımlanmış bir hesap verilebilirlik mekanizması geliştirilmelidir. Sünni Araplar Irak'ta, geçmişte ortaya konan siyasi uzlaşma girişimlerinin çökmesinin arkasındaki temel sebeplerden birinin Irak hükümetinin taahhütlerini yerine getirmemesi ile ilişkilendirerek açıklıyorlar ^[29]. Üçüncü olarak, siyasi uzlaşmanın taraflarının çoğu tarafından da üzerinde anlaşmaya varılan bir diğer husus, güçlü bir garantör hakemin olması gerektiğidir. Öne çıkan bir Iraklı politikacı ile yaptığım görüşmede kendisi, "Güvenilir bir garantör olmadan siyasi uzlaşma olmayacak. Herhangi bir siyasi uzlaşmanın omurgası, uzlaşmanın uygulamasını etkili bir şekilde izleyebilecek kadar güçlü bir garantördür." diyordu ^[30].

Mevcut durumda önerilen tarihi siyasi uzlaşmanın başarıya ulaşması için sponsor bir devletin, hem reddiyeci hem de katılım yanlısı

Iraklı Sünni Arapların Şii siyasi partileriyle uzlaşabilmesi için gerekli koşullarını müzakere etmek üzere "ortak bir komite" kurmalarına yardımcı olması elzemdir. Aksi halde, tarihi uzlaşmanın akıbeti daha önceki girişimlerden farklı olmayacak, kaçınılmaz bir şekilde başarısız olacaktır.

Bunun göz ardı edilemeyecek bir başka yönü daha var ve bu husus konuyu analiz edenler tarafından şu sıralar genelde dikkate alınmıyor: Kendilerini katılım yanlısı ya da reddiyeci olarak görmeyen bir grup Sünni Arap var ve böyle bir grubun var olduğu da dikkate alınmalıdır. Ne Baas Partisi, Irak Müslüman Alimler Birliği (AMSI), Selefiler, ultra-milliyetçiler ve diğer reddiyeci gruplar gibi reddiyeci ne de İslami Parti (Müslüman Kardeşler), Saddam zamanında sürülmüş olan Sünni muhalefet ve diğer katılım yanlısı gruplar gibi katılım yanlısı olarak tanımlanabilecek Sünniler mevcut. Siyasi anlamda sessiz olan bu topluluk ^[31] etno-mezhepçi fay hatlarının ötesinde, onu aşan bir alternatifi arzu ediyor.

Yeşil Bölge siyasi süreci, 2003'teki siyasi sürece katılma şansına sahip olanlar açısından pratikte özel bir kulüp hâline geldi. Bu kulübün mevcut "özel üyeleriyle" yarışabilecek yeni Sünni ve Şii oyunculara kapıları açmasının zamanı ise gelmiş olabilir. Irak içerisindeki siyasi zayıflığı restore etmenin bir yolu, mevcut seçim yasalarını gözden geçirmekten geçiyor ^[32]. Mevcut sistem, hevesli yeni politik aktörler tarafından birkaç "büyük oyuncunun", yani Irak'taki temel siyasi partilerin lehine olması sebebiyle eksik bulunuyor ^[33].

Yeni siyasi rakiplerin sisteme girişine, mevcut sistemin yolsuzluğu sebebiyle de set çekiliyor. Nitekim Saddam rejimi devrildikten sonra yolsuzluk, Irak'ın temel bir problemi haline geldi. Irak'ta toplamı milyarlarca dolar eden yolsuzluk skandalları genel itibarıyla kıdemli yetkilileri, onların aile üyelerini ve yakınlarını

kapsıyordu^[34]. Aktivistler ve yorumcular, yönetici konumdaki siyasi partileri sıklıkla iktidarda kalmayı temin etmek için kara para aklamakla suçluyorlar^[35]. Yolsuzluk ve kamu finansmanlarının suistimali, yeni siyasi aktörlerin Dava Partisi, İslami Parti ve Irak İslami Yüksek Konseyi'ni (ISCI) de içeren yönetici konumundaki partilerle rekabet etmesini zorlaştırıyor.

Irak siyasi arenası çok katmanlı, karmaşık ve nesillere yayılan meselelerle dolu. Tarihi uzlaşmanın Irak'ın problemlerini çözmesi beklenmiyor. Ancak bu, Irak'a barışı ve huzuru getirmeyi hedefleyen yapısal siyasi değişimlere ön ayak olabilir. Sünni Arapların haklarından mahrum bırakılması –gerçek veya algı düzeyinde- Irak'ta barışın sağlanmasının önündeki en büyük engel olarak duruyor. Irak hükümetinin ve uluslararası tarafların, Sünni Arapların problemlerine yönelik bir şeyler yapmasının, harekete geçmesinin zamanı gelmiştir.

Iraklı Sünnilerin Geleceği

Sünni Arapların Irak'ın geleceğindeki yeri ve entegrasyonu, Sünnilerin siyasi olarak birleşmeye rıza göstermesine ve Şii siyasi partilerin, Irak'taki en büyük ikinci topluluk olan Sünni Araplarla demokratik olarak güç paylaşmaya razı olmasına bağlıdır. Sünnilerin siyasi olarak haklarından mahrum bırakılmaları ve Sünniler arasında baş gösteren ayrışmalar, Irak'ta barışın ve istikrarın önündeki temel engeller arasında. Tarihi uzlaşma, uzlaşmayı mümkün kılabilecek bir çerçeve temin ediyor. Bu makale, mezhepler arasında ve içerisinde sağlanacak bir ulusal uzlaşının, barışa ve istikrara ulaşmak için gerekli olduğunu öne sürmektedir.

Bu tarihi uzlaşma, hem Şii hem Sünni Iraklılar için tek bir birleşik Irak altında uzlaşmak için son şans olabilir. IŞİD sonrası Irak'ın; Bağdat'ta temsil gücü olan, travma geçirmiş Iraklıların korkularını teskin edebilecek bir

uzlaşmayı ortaya koyacak bir hükümete ihtiyacı var. Böyle bir hükümet ve yürüteceği yapıcı politikalar, gerçek bir siyasi uzlaşmayı mümkün kılan bir çerçeve ortaya konmadan oluşturulamaz.

Bu makale, mezhepler arasında ve içerisinde sağlanacak bir ulusal uzlaşının, barışa ve istikrara ulaşmak için gerekli olduğunu öne sürmektedir

Irak'taki herhangi bir siyasi uzlaşmanın hedeflerine ulaşması için Sünnilerin gerçekte veya algı düzeyinde yaşadıkları hak mahrumiyetlerine yönelik bir şeyler yapılmalı. Iraklı Sünni Araplar tıpkı Şiiler ve Kürtler gibi homojen değiller. Irak'taki Sünni Arapların siyasi ajandalarını oluşturan farklı güçler ve ideolojiler var. Tarihi uzlaşmanın sadece Sünni siyasi figürleriyle değil, aynı zamanda Sünni toplumuyla uzlaşmaya odaklanması da oldukça önemli. Tarihi uzlaşmanın parçası olarak -burada da öne sürüldüğü gibi- Irak'ta bir genel af, yalnızca iddia edildiği kadarıyla Şiilerin kontrolündeki Irak hükümeti tarafından haksız bir biçimde eziyet edilen önemli Sünni figürlerin salınması yerine terörle mücadele yasası uyarınca tutulan siyasi mahkumların tümünün serbest bırakılmasına odaklanmalıdır. Bir diğer önemli mesele de Irak'ta Şii militanların varlığı. Irak hükümeti daha yakınlarda Şii militanları Haşdi Şabi (PMU) adı altında kurumsallaştırdı. Karara göre PMU, Irak Ordusu ve güvenlik servislerine paralel olarak hareket edecek.

Şii militanlar, mezhepçi karakterleri ve sınır ötesi boyutlarda mezhepçi hırsları sebebiyle Irak'ta barışın önünde büyük bir engel teşkil ediyorlar. Şii militanların PMU adı altında kurumsallaştırılması, Sünnilerin daha fazla mahrumiyet yaşaması anlamına geliyor çünkü Iraklı Sünni Araplar ve birçok uluslararası örgüt^[36], Şii militanları Sünnilere karşı mezhepçi suçlar işlemekle itham

ediyor. Ayrıca Şii militanlar genel olarak Orta Doğu'yu istikrarsızlaştırıyorlar. Söylendiği kadarıyla İran'ın Devrim Muhafızları (IRGC) tarafından finanse edilen ve eğitilen birçok Şii militan, hâlihazırda Suriye'deki iç savaşta Esad rejimini savunmakla meşgul durumda ^[37].

IŞİD sonrası Irak, Iraklıların tercih edecekleri yönetim tarzına göre şekillenecek. Irak anayasal olarak ^[38] federal bir devlet. Fakat Irak'taki tek federe bölge Kürdistan Bölgesi.

IŞİD sonrası Irak'ın; Bağdat'ta temsil gücü olan, trauma geçirmiş Iraklıların korkularını teshin edebilecek bir uzlaşmayı ortaya koyacak bir hükümete ihtiyacı var

Aktif Sünni siyasi aktörlerin çoğunluğu, Irak'ta adem-i merkeziyetçilik çağrısı yapıyor. Adem-i merkeziyetçiliğin, demografik açıdan Sünni çoğunluğa sahip eyaletlerde istikrarın sağlanmasına yardımcı olacağı öne sürülüyor ^[39]. Sünni politikacılar ve kanaat önderleri birbiriyle uzlaşacak mı? Sponsor bir devletin yokluğunda, farklı Sünni siyasi akımlar kendi mezheplerinin ortak iyiliği için iş birliği yapabilecek mi? Sünnilerin IŞİD sonrası Irak için bir planı var mı? Bu sorulara verilecek cevaplar, Irak'taki Sünnilerin akıbetini belirleyecektir.

Şu anda Sünni siyaset arenası statik durumda. Sünni politikacılar ve kanaat önderleri ayrıışmış halde. Bilindiği kadarıyla Sünniler arasında uzlaşma sağlamaya yönelik bir girişim de yok. Aynı zamanda, bölgedeki hiçbir ülke Sünni siyasi grupların birleşmesine yardımcı olacak ciddi bir çaba da sergilemiyor. Mevcut durumda Sünni Arap siyasi liderleri ve kanaat önderleri, IŞİD sonrası Irak için çerçevesi belirlenmiş bir plana da sahip gözüküyor. Tüm bunlar, tarihi uzlaşmayı hazırlayanların göz önünde tutması gereken kaygılar olarak öne çıkıyor.

Referanslar

- [1] Al-Ali, Zaid (2016): The Only Way to Solve Iraq's Political Crisis. http://www.nytimes.com/2016/05/06/opinion/the-only-way-to-solve-iraqs-political-crisis.html?_r=0
- Mansour, Renad (2016): The Sunni Predicament in Iraq. <http://carnegie-mec.org/2016/03/03/sunni-predicament-in-iraq-pub-62924>
- Savellios, Zoe (2016): Military Action Against ISIS is Only a Fraction of the Solution. <https://stanfordpolitics.com/military-action-against-isis-is-only-a-fraction-of-the-solution-c7aed86bb163#.ty5d9sxtl>
- [2] Dodge, Toby (2013) Iraq – from war to a new authoritarianism. Adelphi series. Routledge Taylor & Francis group, Londra, UK.
- [3] Irak eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık el-Haşimi ile yüz yüze röportaj, Ocak 2016 [ses kayıtlı].
- [4] Irak eski Finans Bakanı ve öne çıkan bir Sünni figür.
- [5] Sünni bir dini örgüt. <http://www.iraq-amsi.net/ar/>
- [6] Ağabeyi Irak'ın şu anki Cumhurbaşkanı Yardımcısı olan Musul'un eski Valisi.
- [7] Ampirik veriler [Aralık 2015 – Aralık 2016'teki 4 röportaj] bu argümanı destekliyor.
- [8] Öne çıkan Sünni politikacı ve kanaat önderleriyle röportajlar (2016): Dr. Rafi' al-Issawi, Dr. Muthana al-Dhari, H.E. Tarık el Haşimi, Mr. Atheel el-Nuceyfi ve anonim kalmayı tercih eden diğer isimler.
- [9] Iraklı Sünni Araplar bu olasılığı tartışıyor.
- [10] Ampirik veriler [Aralık 2015 – Aralık 2016'teki 4 röportaj] bu çıkarımı destekliyor.
- [11] İslamcılar, katılım yanlılarını "kafir" veya Arapça "mürted" ilan ederken milliyetçiler "hainler" olarak niteliyordu.
- [12] Khatatab Shakan (2017'de ulaşıldı): <http://khatabshekan.ir/uploads/2015/10/122581.jpg>
- [13] Sowell, Kirk (2014): Maliki's Anbar Blunder. <http://foreignpolicy.com/2014/01/15/maliki-anbar-blunder/>
- [14] al-Assam, Zaine (2016): Law legalising Iraq's Hashd al-Shaabi assures militias' funding and facilitates political engagement but hinders country's reconciliation project <http://www.janes.com/article/65950/law-legalising-iraq-s-hashd-al-shaabi-assures-militias-funding-and-facilitates-political-engagement-but-hinders-country-s-reconciliation-project>

- [15] News24 (2016): Iraq adopts law legalising Shi'ite militias. <http://www.news24.com/World/News/iraq-adopts-law-legalising-shiite-militias-20161126>
- [16] Seloom, Muhanad (2016): Turkish and Iranian Interests Cross Paths in Mosul <http://sharqforum.org/2016/11/23/turkish-and-iranian-interests-cross-paths-in-mosul/>
- [17] AHF (2016), al-Mada Press: text of the Historical Settlement <https://almadapress.com/ar/news/79174/-المدمى-تنفرد-ببشر-نص-مبادرة-التسوية>
- [18] Stratfor (2016): A Historical Settlement of Iraq's Differences. <https://www.stratfor.com/analysis/historic-settlement-iraqs-differences-o>
- al-Jazeera (2016): Iraq Political Settlement Project – No progress. <http://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2016/12/18/-مشروع-التسوية-السياسية-بالعراق-يراوح-مكانه>
- Rawabet Centre (2016): Iraq and the Initiative of "Historical Settlement". <http://rawabetcenter.com/archives/35540>
- [19] Howard, Michael (2004): Main Sunni Party Pulls out of Iraqi Election. <https://www.theguardian.com/world/2004/dec/28/iraq.michaelhoward>
- Jabar, Faleh (2004): Post-Conflict Iraq: A race for Stability, Reconstruction, and Legitimacy. <http://www.usip.org/sites/default/files/resources/sr120.pdf>
- [20] Cordesman, A. H., Davies, E. R., & Georgetown University. Center for Strategic and International Studies. (2007). Iraq's insurgency and the road to civil conflict. Westport, CT: Praeger Security International.
- Nora Bensahel, Olga Oliker, Keith Crane, Richard R. Brennan, Jr., Heather S. Gregg, Thomas Sullivan, Andrew Rathmell (2008): After Saddam Pre-war Planning and the Occupation of Iraq http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2008/RAND_MG642.pdf
- [21] Allawi, Ayad (2008): Reconciliation in Iraq. http://carnegieendowment.org/files/0725-transcript_ayadallawi1.pdf
- [22] Supreme National Commission for

Accountability and Justice (2016): <http://ncajustice.iq/index.php/2016-10-17-09-53-47/2016-11-09-07-37-27>

[23] al-Mashhadani, Mahmoud (2016): Historical Settlement in Iraq <https://www.youtube.com/watch?v=2cRwMmkg6VE&t=215s>

[24] al-Rashed, Souad (2014): Iraq's Peaceful Protests. <http://www.al-monitor.com/pulse/politics/2014/12/iraq-peaceful-sit-ins.html>

[25] Amnesty International (2015/2016): Yıllık rapor – Irak. <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/iraq/report-iraq/>

[26] Zaman, Amberin (2016): KRG PM: Talk of Iraqi Kurdish independence red line for Iran, but not for Turkey. <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/12/krq-iraq-kurdistan-region-nechirvan-barzani-iran-turkey.html>

[27] Middle East Eye (2015): Iraq Sunni Group calls for autonomy in decentralised Iraq. <http://www.middleeasteye.net/news/iraq-sunni-group-calls-autonomy-decentralized-iraq-1457572685>

[28] Stansfield and Anderson (2009): Kurds in Iraq: The Struggle Between Baghdad and Erbil. <http://mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/kurds-iraq-struggle-between-baghdad-and-erbil>

Financial Times (2015): Turkey Finds a Gateway to Iraq. <https://www.ft.com/content/4e027bco-47e6-11df-b998-00144feab49a>

[29] Öne çıkan Sünni politikacı ve kanaat önderleriyle röportajlar (2016): Dr. Rafi' al-Issawi, Dr. Muthana al- Dhari, H.E. Tarık el Haşimi, Mr. Atheel el-Nuceyfi ve anonim kalmayı tercih eden diğer isimler.

[30] Bu araştırmada adını anonim tutmayı tercih eden önemli bir Iraklı politikacıyla yapılan telefon mülakatı (kaydı mevcut).

[31] Al-Zaidi, Muntadhar (2011): <http://www.aljazeera.net/knowledgegate/opinions/2011/5/10/-المزيفة-العراق-الديمقراطية-والأغلبية-الصامتة>

Silent Majority in Iraq: Political and Field research (Accessed 2017): http://www.iraq2020.org/print_top.php?id_top=51&p=topics&parm=id_top

[32] Abbas, Mushreq (2013), al-Monitor: [http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/10/iraq-election-law-dispute-](http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/10/iraq-election-law-dispute-kurdistan-region.html)

kurdistan-region.html

[33] Dr. Dhafer al-Ani ile al-Tagheer kanalının yaptığı televizyon röportajı (2013): Debate in the Iraqi Street on Elections Law. https://www.youtube.com/watch?v=bllvuoli_Q

[34] Cockburn, Patrick (2009): Iraq Faces the mother of all Corruption Scandals. <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/iraq-faces-the-mother-of-all-corruption-scandals-1692571.html>

[35] Al Jazeera (2012): Where did Iraq's money go during Maliki time (as Prime Minister)? <http://www.aljazeera.net/programs/opposite-direction/2012/11/18/-أين-ذهبت-أموال-العراق-في-عهد-نوري-المالكي>

[36] Amnesty International (2014): https://www.amnesty.org.uk/sites/default/files/absolute_impunity_iraq_report.pdf

Human Rights Watch (2016): <https://www.hrw.org/news/2016/01/31/iraq-possible-war-crimes-shia-militia>

[37] Abi-Habib, Maria (2016): Iraqi Militias Complicate Aleppo Battle. <http://www.wsj.com/articles/iraqi-militias-complicate-aleppo-battle-1475687051>

[38] Washington Post tarafından yayımlanan, Irak Anayasası'nın tam metni (2005). <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/10/12/AR2005101201450.html>

[39] Parker, Ned (2016): Could a millionaire businessman save Iraq's Sunnis? <http://www.reuters.com/article/us-iraq-khanjar-insight-idUSKCN0YN4XF>

[40] al-Mada Press (2016): <https://almadapress.com/ar/news/79174/-المدى-تنفرد-بنشر-نص-مبادرة-التسوية>

YAZAR HAKKINDA

Muhanad Seloom, etno-mezhepsel çatışmalar üzerine çalışan bağımsız bir analist ve akademik araştırmacıdır. Ayrıca Londra merkezli gönüllü bir araştırma merkezi olan Research Network'ün (IRN) Eş Kurucusu'dur. Araştırma alanları, 2007 yılından bu yana Kürt Meselesi ve Şii-Sünni Ayrılıkları da dahil olmak üzere Orta Doğu'daki etno-mezhepsel çatışmalardır.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum, amacı; Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum, bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeten araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

sharqforum.org

Irak'taki Gruplar İçerisindeki Ayrılıkları Araştırma Serisi - 1: Sünni Arapların Siyasal Krizi

ABD dışışları yetkilileri, 2003 yılında Irak'ın işgal edilmesinden bu yana Iraklı Sünni Arapların, şiilerin aksine kendilerini temsil edecek liderlere sahip olmadıklarını sıklıkla gözlemlediler. Nitekim Irak'taki neredeyse tüm şii Araplar, Irak'ın en yüksek şii dini otoritesi olarak kabul edilen Ayetullah Ali el-Sistani'nin çağrılarına kulak verir ki Sistani, ABD öncülüğündeki işgal kuvvetlerine karşı şiilerin bir silahlı isyana kalkışmasını önleme hususunda hayati bir rol oynamıştı. Öte yandan Sistani, Irak'taki yeni demokratik siyasi süreci de desteklemişti. Buna karşılık Sünni Araplar iki kampa bölünmüş durumdaydı: Irak'ta Saddam sonrası dönemi yeniden inşa etmeye yardım etmek için Koalisyon ile birlikte çalışanlar ve yeni siyasi sürecin karşısında olanlardan oluşuyordu bu iki kamp. Bu makale, Sünni Araplar arasındaki bu tarz bölünmelerin Irak'ın istikrarı üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğunu öne sürmektedir. Bu makalede, yakın zamanda iktidar partileri tarafından ilan edilen ve Irak'taki Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu (UNAMI) tarafından da benimsenen "Tarihi Uzlaşma" adı verilen siyasal uzlaşma bağlamında bir analiz yapılacaktır. Bu makalede önerilen ise, "Tarihi Uzlaşma" taslağını hazırlayanlar tarafından Sünni gruplar arasındaki ayrımların dikkate alınması gerektiğidir.